
ЗАВІДНЮК К.В.,
аспірант,
кафедра соціальної педагогіки,
Східноєвропейський
національний університет
імені Лесі Українки,
м. Луцьк

ЕТАПИ, ПРИНЦИПИ ТА УМОВИ ЯК СКЛАДОВІ СТРУКТУРНО- ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Стаття містить відомості про основні компоненти адаптаційної моделі. Автор використовує ідеї О. Дахіна про педагогічне моделювання, виділяючи певні процедури даного процесу. Етапи адаптаційного процесу поділяються на мотиваційно-цільовий, змістово-діяльнісний та діагностично-корекційний. Автор також подає принципи та умови адаптації студентської молоді.

Ключові слова: структурна модель, адаптація, студентська молодь.

Статья содержит сведения об основных компонентах адаптационной модели. Автор использует идеи А. Дахина о педагогическое моделирование, выделяя некоторые процедуры данного процесса. Этапы адаптационного процесса делятся на мотивационно-целевой, содержательно-деятельностный и диагностически коррекционный. Автор также представляет принципы и условия адаптации студенческой молодежи.

Ключевые слова: структурная модель, адаптация, студенческая молодежь.

This article contains information about the main components of the adaptive model. The author uses the ideas of A. Dahina about teacher modeling, highlighting penalty procedures of the process. The stages of

the adaptation process is divided into motivational, content and activity and diagnostic stages. The author also presents the principles and conditions for the adaptation of the students.

Key words: *Structural model adaptation for college students.*

На даному етапі розвитку української освіти важливим елементом її розвитку є адаптація молодого покоління до умов навчання з метою підвищення рівня освіти. Керуючись даною метою ми ставимо перед собою завдання комплексного дослідження процесу адаптації та узагальнення всіх його складових у структурній моделі.

Структурна модель соціального становлення підлітків-студентів є комплексною, оскільки вона дозволяє розглядати можливі варіанти відхилень у процесі соціального розвитку, а також різні види діяльності, в які включаються підлітки. Комплексне вирішення питання багато в чому визначає і результативність соціально-педагогічної діяльності педагогів коледжу.

Створюючи модель соціальної адаптації студентів, ми виходили з того, що це студенти педагогічного коледжу, які потребують особливого до себе ставлення, вони більше піддаються психоемоційним переживанням, які безпосередньо впливають на хід адаптаційного процесу, оскільки є підлітками. Причому, залежно від реальної ситуації, такий вплив може бути й каталізуючим, і стримуючим. Не менш важливим є дослідження логіки процесу створення моделі, що відображало б основні дослідницькі процедури цього явища. Педагогічна реальність має різні моделі досліджуваних явищ, що пояснюється й конкретикою завдань наукових досліджень, і недооцінкою окремими авторами їх логічного упорядкування в наочній формі. Ми, спираючись на ідеї О. Дахіна про педагогічне моделювання, виділяємо такі процедури [2, 14]:

1) входження в процес і вибір методологічних основ для моделювання, якісний опис предмета дослідження (у нашому випадку – процесу соціальної адаптації студентів творчих спеціальностей);

2) висунення завдань моделювання;

3) конструювання моделі з уточненням залежності між основними елементами досліджуваного об'єкта, визначенням параметрів об'єкта і критеріїв оцінки змін цих параметрів, вибір методик вимірювання;

4) дослідження валідності моделі у вирішенні поставлених завдань;

5) використання моделі в педагогічному експерименті;

6) змістовна інтерпретація результатів моделювання (установлення адекватності отриманих результатів заданим критеріям) [59] (дис7, ст. 92).

В основу осмислення і побудови структурно-функціональної соціально-педагогічної моделі адаптації студентської молоді покладено міркування стосовно того, що процес адаптації передбачає не тільки усвідомлення і засвоєння індивідом соціальних цінностей, норм, принципів і правил відносин, але й активне їх відтворення, що забезпечує можливості формування нової соціальної позиції, реалізації себе як активного творчого суб'єкта соціальної дії [1, 142]. Таким чином головною нашою метою є створення сприятливих умов адаптації студентів педагогічного коледжу.

Згідно з цією метою головним нашим завданням є підвищення рівня адаптованості студентів в соціокультурне середовище.

Теоретичний аналіз структури адаптаційного процесу студентської молоді дає підстави стверджувати, що

структурно-функціональна модель має враховувати такі провідні взаємозумовлені етапи реалізації досліджуваного процесу: мотиваційно-цільовий, змістово-діяльнісний та діагностично-корекційний.

1. Мотиваційно-цільовий етап є першим етапом адаптаційного процесу в межах якого реалізується ціннісно-мотиваційний компонент. Цей етап процесу адаптації студентів передбачає ціленаправлену діяльність з формування мотивів їх життєдіяльності, а, отже, створення сприятливих умов для їх життєдіяльності, свідомого вибору і професійного самовизначення і залучення до активної діяльності з метою оптимальної реалізації програми життєвої реалізації.

За результатами дослідження А.Г. Бугріменка, навчальна діяльність внутрішньо- і зовнішньомотивованих студентів відрізняється. Переважно внутрішньомотивовані студенти більше «занурені», залучені до навчального процесу. Вони характеризуються мотивацією самовизначеної навчальної діяльності: більш активні, свідомі, довільні в плануванні свого учіння. Такі студенти приділяють однакову увагу як загальноосвітнім, так і вузькопрофесійним предметам. Вони більше орієнтовані на процес і результат навчально-професійної діяльності, ніж на зовнішні чинники (наприклад, педагогічне оцінювання) [3, 235].

Зовнішньомотивовані студенти не такі самостійні й довільні в організації процесу навчання, менше «занурені» в навчальну діяльність. Їхню активність спричиняють не стільки пізнавальні або професійні мотиви, скільки зовнішні щодо процесу і результату навчальної діяльності чинники (наприклад, одержати стипендію). Зовнішніми щодо навчальної діяльності студента є численні прагматичні мотиви (відтермінування від армії, майбутнє працевлаштування тощо).

Складна проблема і важливе завдання вищої школи – *формування професійних мотивів навчання* студен-

тів, вироблення в них потреби в опануванні професійних знань, умінь і навичок. При наявності професійної мотивації пізнавальна діяльність студента має розгорнутий, пристрасний, наполегливий характер. Тоді він отримує насолоду від навчання, яке викликає в нього позитивні емоції, бажання працювати. Мотивація досягнення успіху визначає любов і захоплення своєю роботою, процесом навчання. Студенти виявляють ініціативу, створюють навколо себе творчу пізнавальну атмосферу. Вони демонструють готовність до успішної, результативної навчально-професійної діяльності. Навіть коли невдача -студенти виявляють оптимізм, не впадають у відчай, а приймають виклик і відкривають у собі нові творчі можливості для переборення труднощів [4, 241].

Допомагає успішному учінню студентів самоствердження, бажання продемонструвати свої реальні й можливі досягнення. Вони виявляють наполегливість, високу емоційність у ставленні до своїх результатів. Хоча при невдачах може бути навіть стресовий стан, але студент швидко знаходить вихід із нього.

У триєдиному завданні – навчання, розумовий розвиток і виховання -зв'язною ланкою є інтерес суб'єкта учіння. Завдяки пізнавальному інтересу як знання, так і процес опанування ними можуть стати рушійною силою розвитку інтелекту і важливим чинником виховання різнобічно розвинутої особистості студента. «*Те, до чого щире серце, не може бути таємницею і для розуму*» (Л. Фейєрбах).

Значна роль приділяється вивченню зовнішньої і внутрішньої мотивації студентів до навчальної діяльності. За результатами дослідження А.Г. Бугріменка, навчальна діяльність внутрішньо- і зовнішньомотивованих студентів відрізняється. Переважно внутрішньомотивовані студенти більше «занурені», залучені до навчального процесу. Вони характеризуються мотивацією самовизначеної навчаль-

ної діяльності: більш активні, свідомі, довірливі в плануванні свого учіння [3, 54]. Такі студенти приділяють однакову увагу як загальноосвітнім, так і вузькопрофесійним предметам. Вони більше орієнтовані на процес і результат навчально-професійної діяльності, ніж на зовнішні чинники (наприклад, педагогічне оцінювання).

Зовнішньомотивовані студенти не такі самостійні й довірливі в організації процесу навчання, менше «занурені» в навчальну діяльність. Їхню активність спричиняють не стільки пізнавальні або професійні мотиви, скільки зовнішні щодо процесу і результату навчальної діяльності чинники (наприклад, одержати стипендію). Зовнішніми щодо навчальної діяльності студента є численні прагматичні мотиви (відтермінування від армії, майбутнє працевлаштування тощо). (БГ, ст43)

2. Змістово-діяльнісний етап інтеграції в соціокультурне середовище студентської молоді передбачає активне її залучення до спільної діяльності всіх суб'єктів соціокультурного середовища. Цей етап є реалізацією пізнавального, комунікативного та поведінкового компонентів. Змістово-діяльнісний етап передбачає необхідність врахування того факту, що результативність адаптації студентів значною мірою залежить не тільки від вибору видів, форм роботи, але й від їх змістового наповнення і спрямуванням обраних видів діяльності.

3. Діагностично-корекційний етап розкриває результативність змістово-діялісного етапу адаптації та є реалізацією рефлексивного компоненту досліджуваного процесу. Діагностично-корекційний етап передбачає проведення діагностики в процесі дослідно-експериментальної роботи і внесення відповідних коректив у разі потреби.

Ефективність адаптації залежить від ставлення особистості до навколишньої дійсності та до спрямованих на неї педагогічних впливів, в основу яких ми покладаємо такі принципи:

1. Принцип комплексного підходу. Втілення його в життя передбачає: єдність мети, завдань і змісту, форм, методів і прийомів навчально-виховного процесу, а також єдність виховних впливів школи, сім'ї, громадськості, засобів масової інформації, вулиці; врахування вікових та індивідуальних особливостей студентів; єдність виховання і самовиховання; постійне вивчення рівня інтегрованості студента і коригування процесу його адаптації.

2. Гуманістичний принцип. В його основу ми вкладаємо пріоритетність особистості кожного студента. Цей принцип передбачає формування персональної відповідальності у студентів за їх взаємодію з соціумом.

3. Принцип виховання особистості у колективі. Індивід стає особистістю завдяки спілкуванню і пов'язаному з ним відокремленню. Найкращі умови для спілкування й відокремлення створюються в колективі. Його реалізація передбачає усвідомлення студентами того, що колектив є могутнім засобом виховання, і певні риси особистості формуються тільки в колективі. Водночас вони усвідомлюють значення згуртованості колективу. Йдеться про стосунки взаємної відповідальності й залежності, організаторів і виконавців, між вихователями і вихованцями, між старшими й молодшими, про ділові, міжособистісні стосунки (симпатії, товариськості, дружби, любові).

4. Принцип опори на позитивне. Цей принцип ґрунтується на законності, що сприйняття особистістю педагогічних впливів залежить від її ставлення до оточуючого середовища. Орієнтація на позитивні якості особистості і є однією із найважливіших умов її самоствердження, а отже і позитивного ставлення студента до соціально-педагогічних впливів. Принцип опори на позитивне вимагає виявляти у кожного студента позитивні якості і, спираючись на них, розвивати інші, недостатньо сформовані риси.

5. Принцип поєднання поваги до особистості студента з розумною вимо-

гливістю до нього. Саме у цьому принципі закорінений головний сенс гуманістичної педагогіки щодо формування необхідних взаємин вихователів і вихованців. Повага до студента втілюється у шануванні його особистої гідності, врахуванні його уподобань і бажань при визначенні або конкретизації цілей навчання і способів їх досягнення, у серйозному ставленні до його думок. Цей принцип передбачає єдність педагогічних вимог до студентів, контроль за їх поведінкою, гуманне ставлення до них, повага їхньої думки та ін. Його реалізація ускладнюється наявністю складного підліткового періоду.

6. Принцип поєднання педагогічного керівництва та ініціативи студентів. Педагогічне керівництво зумовлюється відсутністю в студентів життєвого досвіду. А, як відомо покращення адаптації особистості можливе за існування умов для вияву самостійності й творчості, схвалення ініціативи та самодіяльності студентів. Це передбачає безпосередню їх участь у плануванні своїх громадських справ, усвідомлення їх необхідності й значення, контроль за їх виконанням, оцінювання досягнутих результатів [4, 168].

Досліджуючи педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу Н. М. Завгородня зазначає такі умови: 1) розвиток індивідуального, когнітивного, особистісного та мотиваційного потенціалу особистості учня; 2) прогнозування та селекція «обдарованості» в системі навчально-виховної діяльності школи; 3) здійснення цілеспрямованої орієнтації обдарованих учнів на необхідність засвоєння системи знань і умінь соціальної адаптації; 4) розробка системи організаційних форм навчально-виховного процесу, спрямованих на досягнення успіху в соціалізації учнів загальноосвітнього навчального закладу [1, 86].

Розкриваючи соціально-педагогічні умови адаптації старших підлітків у загальноосвітніх санаторних школах-

інтернатах, Ю. І. Чернецька зазначає, що соціально-педагогічні умови адаптації старших підлітків у ЗОШ визначено як сукупність певних обставин, що створюються в середовищі ЗОШ під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників та забезпечують пристосування старших підлітків, засвоєння ними соціального досвіду, залучення до соціуму, збереження здоров'я, розвиток свідомості та здатності до самовизначення особистості. Сутність сукупності соціально-педагогічних умов полягає в: 1) індивідуалізованій соціально-педагогічній допомозі старшим підліткам у процесі їхньої адаптації на основі інтеграції зусиль медико-психолого-педагогічного персоналу і батьків; 2) сприянні взаємодії старших підлітків із середовищем ЗОШ на основі його збагачення; 3) організації та координації взаємодії старших підлітків із різними соціальними інститутами. Перша умова сприяє адаптації старших підлітків на індивідуальному рівні, підкреслюючи самоцінність кожної особистості, та підвищенню рівня емоційного комфорту, покращенню функціонального стану і розкриває необхідність урахування індивідуальних особливостей кожного підлітка через надання комплексної допомоги з боку медико-психолого-педагогічного колективу і батьків. Друга умова дозволяє адаптувати, з одного боку, старших підлітків на рівні внутрішнього середовища ЗОШ через взаємодію з різними елементами цього середовища, з другого – через внутрішнє середовище ЗОШ шляхом його пристосування (збагачення) відповідно до потреб старших підлітків. Завдяки третій умові забезпечується взаємодія старших підлітків і зовнішнього середовища (соціуму), спрямована на подолання негативних наслідків соціальної депривації. За цих умов процес адаптації повноцінно розгортається на трьох рівнях: індивідуальному, мікро- та макросередовищному [2, 11].

Досліджуючи соціалізацію підлітків у діяльності молодіжних органі-

зацій О. Є. Панагушина називає такі умови, як налагодження взаємодії між членами молодіжних організацій, їхніми лідерами, соціальними педагогами, представниками громадських організацій на засадах співробітництва та партнерства; урахування інтересів і потреб підлітків при розробці концептуального змісту діяльності молодіжних організацій; урізноманітнення суспільно корисної діяльності підлітків у молодіжних організаціях щодо розширення просоціального середовища їх соціалізації [3, 76].

Аналіз наукових доробок вчених щодо соціально-педагогічних умов для різних категорій людей сприяв визначенню умов адаптації студентів педагогічного коледжу до нового соціального середовища.

Для успішного пристосування студентів до умов нового соціокультурного середовища є необхідним створення сприятливих умов їх адаптації. До таких умов ми відносимо: соціально-педагогічну діяльність, педагогічне спілкування та виховання/самовиховання (розділ 1.3).

Слід відзначити, що така логіка розгляду педагогічних явищ, зокрема феномена адаптації з позицій соціально-педагогічних умов не нова. У вітчизняній і зарубіжній науці є чимало схожих прикладів. Достатньо назвати дослідження С. Селіверстова [1], присвячені соціально-педагогічним умовам адаптації студентів; С. Гури [2], яка вивчала організаційно-педагогічні умови адаптації майбутніх інженерів-педагогів; С. Хатунцевої [1], яка досліджувала адаптацію викладачів-початківців; О. Плотникової [3], яка займалась проблемами дидактичної адаптації студентів першого курсу; Л. Зданевич [1], яка вивчала адаптації студентів педагогічних училищ, та ін.

При комплексному підході до реалізації даних соціально-педагогічних умов адаптація студентів буде успішною.

Створення сприятливих умов адаптаційного процесу передбачає вико-

ристання масових, групових та індивідуальних форм роботи.

І.С. Морозова виділяє сім груп факторів, що впливають на продуктивність пізнавальної діяльності:

- тип, характер і складність вирішуваних завдань;
- психофізіологічні та антропометричні характеристики людини;
- організація робочого місця;
- організація діяльності, тобто наявність алгоритмів та інструкцій діяльності, режим функціонування, врахування всіх факторів та обставин діяльності;
- санітарно-гігієнічні фактори;
- фактори мотивації діяльності;
- об'єктивні умови і ситуації діяльності [3, 194].

Показовим результатом інтенсифікації пізнавальної діяльності вона вважає її ефективність.

Цікаві описи автора соціально-психологічних механізмів інтенсифікації пізнавальної діяльності. До них вона відносить: спілкування, настрій, почуття колективізму, гордості, сорому і інші емоційні реакції й переживання. Це й зрозуміло, адже емоційні образи хоча і не можуть осягати суті соціальних явищ, але вони показують значущість пізнавальних об'єктів для людини. Так, в когнітивної психології широко відомий факт, що люди у поганому настрої схильні до негативних висновків, у них виникають негативні асоціації, судження, вони здійснюють недоброзичливі вчинки. Тоді як люди, в хорошому настрої частіше здатні на альтруїстичні вчинки і висунення оптимістичних гіпотез [2]. Випробовувані в позитивному настрої застосовують більш комплексні стратегії в оціночних завданнях, у них прискорюються розумові процеси, «спрощується сприйняття складності рішень. Вони роблять висновки, засновані на меншій кількості інформації в порівнянні з іншими випробовуваними.» Щасливі «і» задоволені «люди опускають надлишкові деталі, не грузнуть у дрібниці, вони впевнені в собі, а тому

вони більше, ніж пригноблені й сумні, ефективні в своїх рішеннях. Вони схильні до оптимізму, легкої ейфорії, а тому легко йдуть на ризик «[2].

Отже, можемо зробити такі висно-

вки, що етапи, принципи та умови є важливими компонентами процесу адаптації та безпосередньо моделі цього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головатий Н. Ф. Социология молодежи: Курс лекций. – К.: МАУП, 1999. – 224 с.
2. Завгородня Н. М. Педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу: Автореф. дис. ... канд. пед. наук.: 13.00. 05; / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2006. – 20 с.
3. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: Навчально-методичний посібник. – К.: УДЦССМ, 2001. – 220 с.
4. Савченко С. В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства. – Луганск: Альма Матер, 2003. – 406 с.